Kâtibî'nin *Nüzhetü'l-Cenân* İsimli Eserinde Sosyal Hayatın İzleri¹

Traces of Social Life in Kâtibî's Nüzhetü'l-Cenân Work

Bilal Güzel*

Abstract: One of the harshest criticisms of classical Turkish literature in a period of about six hundred years is that it is detached from the reality that this literature is an imaginary literature, in the direction of reflecting the daily life of the people. However, many studies have proved that social, economic and political events of the period took place in classical Turkish literature, where these criticisms were not correct. There are reflections from the life of the period in classical literature, sometimes in couplets, sometimes in poems, and sometimes in individual works. It is one of the detached works reflecting the life of the period it was written in *Nüzhetü'l-Cenân* written by Kâtibî, one of the poets of the 17th century. The work and its author has been introduced to the scientific realm with the scientific interest that has been made until today. *Nüzhetü'l-Cenân* is a verse work written in the form of mesnevi, written in accordance with the classical mesnevi. The work describes the period when Yavuz Ali Pasha was governor in Egypt. According to the author, the work was written on Ali Pasha's order. In *Nüzhetü'l-Cenân*, starting from the appointment of Ali Pasha as the governor by the sultan, he went to Egypt and his actions here are described in detail. The subject of this article is the traces of daily social life in Kâtibî's *Nüzhetü'l-Cenân*. There are many details about the period in *Nüzhetü'l-Cenân* that are not included in the history books. First, Kâtibî and his work *Nüzhetü'l-Cenân* were introduced in the article. Then, at the beginning of the 17th century, the elements reflected on *Nüzhetü'l-Cenân* related to social life in Egypt are listed under seven headings.

Structured Abstract: One of the harshest criticisms of classical Turkish literature in a period of about six hundred years is that it is detached from the reality that this literature is an imaginary literature, in the direction of reflecting the daily life of the people. However, many studies have proved that social, economic and political events of the period took place in classical Turkish literature, where these criticisms were not correct. There are reflections from the life of the period in classical literature, sometimes in couplets, sometimes in poems, and sometimes in individual works.

¹ *Nüzhetü'l-Cenân*'ın nüshalarından beni haberdar eden sayın hocam Prof. Dr. İsmail Hakkı AKSOYAK'a teşekkür ederim.

* Arş. Gör., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Eski Türk Edebiyatı Anabilim Dalı.

Research Assistant, Ankara Hacı Bayram Veli University, Faculty of Letters, Department of Turkish Language and Literature, Department of Old Turkish Literature.

ORCID 0000-0001-9287-110X

bilal.guzel@hbu.edu.tr

Cite as/ Atıf: Güzel, B. (2020). Kâtibî'nin *Nüzhetü'l-Cenân* isimli eserinde sosyal hayatın izleri, *Turkish Studies - Language*, 15(1), 141-148. <https://dx.doi.org/10.29228/TurkishStudies.41572>

Received/Geliş: 01 February/Şubat 2020

Checked by plagiarism software

Accepted/Kabul: 25 March/Mart 2020

Published/Yayın: 30 March/Mart 2020

Copyright © INTAC LTD, Turkey

CC BY-NC 4.0

It is one of the detached works reflecting the life of the period it was written in *Nüzhetü'l-Cenân* written by Kâtibî, one of the poets of the 17th century. The work was written in verse as mesnevi verse. The work describes the period when Yavuz Ali Pasha was governor in Egypt. According to the author, the work was written on Ali Pasha's order. In *Nüzhetü'l-Cenân*, starting from the appointment of Ali Pasha as the governor by the sultan, he went to Egypt and his actions here are described in detail.

The subject of this article is the traces of daily social life in Kâtibî's *Nüzhetü'l-Cenân*. There are many details about the period in *Nüzhetü'l-Cenân* that are not included in the history books. First, Kâtibî and his work *Nüzhetü'l-Cenân* were introduced in the article. Then, at the beginning of the 17th century, the elements reflected on *Nüzhetü'l-Cenân* related to life in Egypt are listed.

The articles are for brief information about social life studies in Classical Turkish Literature at the entrance. Later, the biography of *Nüzhetü'l-Cenân*'s author Kâtibî was written. After this part, Kâtibî's work *Nüzhetü'l-Cenân* introduces it on your computer. In the third part, which is the main part of the article, the elements of social life in *Nüzhetü'l-Cenân* are listed. This section is listed under seven headings. What is described in these titles starts in order:

The Ceremony of Crossing the Nile River with Ships: Ali Pasha and his entourage made special preparations while passing through the Nile River and decorated their ships in the form of dragons and passed along with music.

Punishment of Soldiers Plundering from the Garden: During the journey, some soldiers show disciplined behavior and plunder a garden. Bostancı reports the situation to Ali Pasha. Ali Pasha detects the soldiers who committed this crime and punishes them heavily.

Meeting Ceremony of Ali Pasha and His Entourage in Egypt: When Ali Pasha and his entourage arrive in Egypt, a special welcome ceremony is prepared for them. The roads that the caravan passes are decorated, various entertainment, shows are organized and a feast is given to the whole people.

Reading Ceremony of Hatt-ı Hümayûn: Ali Pasha's Ottoman Ottoman Sultan III. He reads Mehmet's Hatt-ı Hümayûn. Special preparations are made for this process and Hatt-ı Hümayûn is taught with a special ceremony.

The Effects of Scarcity: The reflections of the great famine in Egypt at the beginning of the seventeenth century on *Nüzhetü'l-Cenân* are examined under this heading. The reasons of this famine and its consequences on the people are firstly mentioned in the work. Then, measures were taken to get rid of famine.

Rain Prayer: Ali Pasha took moral measures in addition to the material measures he took to save the people in Egypt from famine. One of them is to go to the rain prayer. With special preparation, all the people went to the rain prayer. In *Nüzhetü'l-Cenân*, the preparations made before the rain prayer and the events that occurred during the prayer were explained.

Punishment of Grain Stockists: Under this heading, it is explained that the people who are engaged in grain stocking in Bulak were identified and severely punished. The welcome ceremony of Ali Pasha and his entourage in Cairo is explained in detail. It is interesting that the roads that Ali Pasha will pass are decorated with fabrics such as atlas and velvet and sprinkling jasmine on the roads. Kâtibî, in his work III. It also describes the preparations made before the reading ceremony of Mehmet's Hatt-ı Hümayûn and the rituals performed during reading.

Kâtibî talks about how difficult the famine that occurred in Egypt at the beginning of the 17th century put the people in a difficult situation. According to Kâtibî, the reason for famine is drought and stocking. Kâtibî also includes material and moral measures taken by Ali Pasha against this famine. Accordingly, Ali Pasha does not neglect to go to the rain prayer in addition to the material measures he takes. One of the things learned from *Nüzhetü'l-Cenân* is that grain stocking was carried out in Bulak at the beginning of the 17th century. Ali Pasha finds these stockists and punishes them heavily. In this way, the people will be saved from hunger.

Keywords: Classical Turkish Literature, *Nüzhetü'l-Cenân*, Kâtibî, Yavuz Ali Pasha, Egypt, Social Life.

Öz: Yaklaşık altı yüz yıllık bir süreci kapsayan klasik Türk edebiyatına yapılan en sert eleştirilerden biri de bu edebiyatın hayali bir edebiyat olup realiteden kopuk olduğu, halkın günlük yaşantısını yansıtmadığı yönündedir. Ancak son zamanlarda yapılan pek çok çalışma ile bu eleştirilerin doğru olmadığı klasik Türk edebiyatında dönemin sosyal, ekonomik ve siyasal olaylarının yer aldığı ispatlanmıştır. Klasik edebiyatta kimi zaman beyitlerde kimi zaman şiirlerde kimi zaman da müstakil eserlerde dönemin gündelik hayatından yansımalar yer almaktadır. 17. yüzyılın şairlerinden Kâtibî'nin yazdığı *Nüzhetü'l-Cenân* da yazıldığı dönemin hayatını yansıtan müstakil eserlerdendir. Eser, mesnevi nazım şekli ile yazılmış manzum bir eserdir. Eserde Osmanlı Devleti sadrazamlarından Yavuz Ali Paşa'nın Mısır'da valilik yaptığı dönem anlatılmaktadır. Müellifin belirttiğine göre eser Ali Paşa'nın emri üzerine yazılmıştır. *Nüzhetü'l-Cenân*'da, Ali Paşa'nın padişah tarafından vali olarak atanmasından başlayarak Mısır'a gidişi ve burada yaptığı icraatlar ayrıntılı bir şekilde anlatılmaktadır. Bu makalenin konusunu Kâtibî'nin *Nüzhetü'l-Cenân* isimli eserinde yer alan gündelik sosyal hayatın izleri oluşturmaktadır. *Nüzhetü'l-Cenân*'da yazıldığı dönemle ilgili tarih kitaplarında yer almayan pek çok ayrıntı bulunmaktadır. Makalede öncelikle Kâtibî ve eseri *Nüzhetü'l-Cenân* tanıtılmıştır. Ardından 17. yüzyılın başlarında Mısır'daki sosyal hayat ile ilgili *Nüzhetü'l-Cenân*'a yansıyan unsurlar sıralanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Klasik Türk Edebiyatı, *Nüzhetü'l-Cenân*, Kâtibî, Yavuz Ali Paşa, Mısır, Sosyal Hayat.

Giriş

13. yüzyıldan 20. yüzyıla kadar varlığını sürdüren Klasik Türk edebiyatı Türklerin hem kültür tarihi hem de sosyal tarihi açısından önemli kaynaklardandır. Tanzimat'tan sonra çok ciddi bir şekilde eleştirilen klasik edebiyat en çok da gerçekten uzak, toplum hayatından ve meselelerinden kopuk olmakla suçlanmıştır². Son zamanlarda klasik edebiyatın toplum hayatından ve gerçeklerden kopuk olmadığını gösteren başta doktora tezleri (Serdaroğlu Şişman 2001, Öztekin 2004, Özkan 2005, Koç Keskin 2009, Buyruk 2015, Kul 2019 vb.) olmak üzere pek çok çalışma yapılmıştır. Bu çalışmalar göstermiştir ki klasik edebiyatta toplumun gündelik hayatını yansıtan, sosyal ve siyasal olaylar hakkında bilgi veren beyit ve şiirler yer almaktadır. Hatta klasik edebiyatta bu minvalde müstakil eserler de yazılmıştır. 17. yüzyıl şairlerinden Kâtibî'nin yazdığı *Nüzhetü'l-Cenân* isimli eserde bu edebi eserlerdendir. Eserde Yavuz Ali Paşa'nın Mısır valiliği yaptığı dönem ile ilgili tarih kitaplarında yer almayan pek çok ayrıntı yer almaktadır. Bu çalışmanın konusunu Kâtibî'nin *Nüzhetü'l-Cenân* isimli eserine yazıldığı dönemin sosyal ve ekonomik hayatı ile ilgili yansıyan unsurlar oluşturmaktadır.

1. Kâtibî

Nüzhetü'l-Cenân'nın müellifi Kâtibî hakkında kaynaklarda bilgi yer almamaktadır (Güzel, 2019: 3). Onun hakkında bilinenler *Nüzhetü'l-Cenân*'ın sonunda kendine dair verdiği bilgiler ile sınırlıdır. Kâtibî'nin doğum tarihi ve ölüm tarihi bilinmemektedir. Babasının adı Sâdık'tır. Kâtibî, Şeyh Altıparmak Efendi'ye intisap ederek ondan ders almıştır. Bir müddet İstanbul'da vaizlik yapan Kâtibî daha sonra divan kâtipliği yapmaya başlamıştır. Kâtibî, bu mesleği icra ederken Altıparmak Efendi'nin daveti üzerine Mısır'a gider. Mısır'da Yavuz Ali Paşa'nın hizmetine girer. Kâtibî, bu görevde iken Ali Paşa'nın isteği üzerine bilinen tek eseri olan *Nüzhetü'l-Cenân*'ı yazar (Güzel, 2019: 3).

2. *Nüzhetü'l-Cenân*

Nüzhetü'l-Cenân, mesnevi nazım şekliyle ve aruzun “Feilâtün Mefâilün Feilün” vezni ile yazılmış orta hacimde bir eserdir. Eser, kırk varaktan oluşmaktadır. Klasik mesnevi tertibine uygun olarak yazılmıştır. Münacat, naat ve dört halife övgüsünden sonra dönemin Osmanlı padişahı III. Mehmet övülür. Daha sonra sebeb-i telif bölümünde eserin yazılış sebebi hakkında bilgi verilip asıl konunun işlendiği bölüme geçilir. Son olarak da hatime bölümü ile sona erer. *Nüzhetü'l-Cenân*, yazılış amacına göre şairlerin gördükleri, yaşadıkları olayları anlatan toplum hayatından kesitler

² Ayrıntılı bilgi için bkz. Erbay 1997.

veren, kişileri, meslekleri, düğünleri ve belli yöreleri tasvir eden mesneviler grubuna girer (Ünver, 1986: 443).

Eser, bilinen hiçbir manzum türün tanımına uymamaktadır. *Nüzhetü'l-Cenân*, katalog kayıtlarında hal tercümesi veya biyografi olarak kaydedilmiştir³ ancak bu türün özelliklerini barındırmamaktadır; aynı şekilde manzum tarih türünün özellikleri de gözükmez (Güzel, 2019:4). Eserin İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi Türkçe yazmalar 5673 ve 6212'de kayıtlı iki nüshası bulunmaktadır (Güzel, 2019:4).

2.1. Nüzhetü'l-Cenân'ın Konusu

Nüzhetü'l-Cenân, 17. yüzyılın hemen başında Mısır'da çıkan iç karışıklıkları önlemek için III. Mehmet tarafından Mısır'a vali olarak gönderilen Malkoç Yavuz Ali Paşa (ö.1604)'nın Mısır'a gidişi ve burada yaptığı icraatları konu edinir. Ali Paşa'nın padişah tarafından görevlendirilmesinden başlayarak, Mısır'a yaptığı yolculuğu ve burada 1601-1603 yılları arasındaki görevi anlatılır.

2.2. Nüzhetü'l-Cenân'ın Özeti

Eser klasik mesnevi tertibine uygun olarak tevhit ve naat bölümü ile başlar. Bu bölümü dört halife övgüsü takip eder. Daha sonra Sebeb-i Telif bölümünde Kâtibî eserini niçin yazdığını açıklar. Eser Ali Paşa'nın isteği üzerine yazılmıştır. Sebeb-i teliften sonra asıl konuya geçilir:

III. Mehmet, 17. yüzyılın başında Mısır'da çıkan karışıklıkların sebebini merak eder ve bunları düzeltmek için Malkoç Ali Paşa'yı Mısır'a vali olarak göndermeye karar verir. III. Mehmet, Ali Paşa'yı huzuruna çağırıp Hatt-ı Hümayun'u verir, paşaya halka adil davranması yönünde nasihat edip dua ile Mısır'a gönderir. Padişahın eteğini öperek huzurdan çıkan Malkoç Ali Paşa vakit kaybetmeden hazırlıklarını tamamlar ve deniz yolundan kadirgalar ile Rodos'a gitmek üzere yola çıkar. Rodos'a ulaştıktan sonra birkaç gün konaklamaya karar veren Ali Paşa, Rodos Kalesi'nin yıkılmak üzere olduğunu görür kaleyi tamir ettirip kaledeki silah ve teçhizatı yeniler.

Ali Paşa ve maiyetinin Rodos'tan sonraki durağı İskenderiye'dir. Ali Paşa İskenderiye'de ilk olarak divan kurar, şehirdeki kargaşanın sebebini etraflıca araştırır. İskenderiye'de büyük küçük hemen herkes "Pervîz" isminde zalim bir âyândan şikâyet eder. Ali Paşa, durumu araştırıp, hakikati öğrenince Pervîz isimli zalim ayanı idam ettirir. Ali Paşa'nın İskenderiye'de bir sonraki icraatı kaleleri teftiş etmek olur. Kale halkı yıllardır ulûfelerini alamadıklarını ve bu yüzden fakir düşüp aç kaldıklarını Ali Paşaya bildirir. Bunun üzerine Ali Paşa kale halkının ulufesini dağıtır. Ali Paşa ve maiyeti İskenderiye'den sonra yola kara yolundan devam ederler.

Bir sonraki durakları Reşid şehri olur. Ali Paşa, burada da adaleti sağladıktan sonra Nil Nehri üzerinden gemi ile Füve Beldesine gider. Ali Paşa burada da tahkikat yaptırır ve belde halkının rüşvet yiyen zalim bir hâkimden şikâyetçi olduğunu öğrenir. Bunun üzerine zalim hâkimi astırıp belde halkının dualarını alır. Bir sonraki durakları Şubra'dır. Burada Ali Paşa halk tarafından sevinç ve dualar ile karşılanır. Kafile Şubra'da bir gece kalır, daha sonra Kahire'ye gider.

Mısır halkı Ali Paşa'yı Kahire'de büyük bir coşku ile karşılar. Ali Paşa burada da ilk olarak büyük bir divan kurar. Ali Paşa, kurduğu divana öncelikle hazine kâtiplerini çağırır muhasebe defterlerini inceler. Mısır hazinesinin boş olduğunu gören Ali Paşa bunun sebeplerini araştırır. Ali Paşa, Mısır halkının düşürüldüğü bu sefalete çok üzülmüş ve o gece sabaha kadar uyumayıp Mısır halkını refaha kavuşturabilmek için dualar eder. Ertesi gün Kahire'de Karameydan'a inip padişahın Hatt-ı Hümayûn'unu halka okur. Hatt-ı Hümayûn, büyük bir kalabalığa hitaben okunur, halk Hatt-ı Hümayûn'u sevinçle karşılayıp padişaha dualar eder.

³ http://katalog.istanbul.edu.tr/client/tr_TR/default_tr/search/results?qu=cen%C3%A2n&te=&lm=IUNEK # [Erişim Tarihi: 07.01.2018]

Daha sonra Ali Paşa, Kahire'nin hububat ambarlarını teftiş eder. Ambarlarda bir buğday tanesi bile bulunmamaktadır. Ambarların boş olduğunu gören Ali Paşa vakit kaybetmeden Mısır'ın iskelesi olan Bulak'a gider. Ancak Bulak'ta da kıtlık olduğunu görür. Alınan tedbirler ile kısa zamanda ambarlar buğday ile dolup taşar. Bu yüzden Mısır halkı Ali Paşa'ya "Yusuf-ı Sani" lakabını takar.

Mısır'da adaleti sağlayan Ali Paşa Mekke ve Medine'nin durumunu araştırır. Mısır'dan hububat gönderilmediği için Mekke ve Medine'de de kıtlığın olduğunu öğrenince Mısır'dan oraya buğday gönderir. Ali Paşa, Mekke ve Medine'de toplam yetmiş bin erdeb (yaklaşık olarak 6300 ton) buğday gönderir. Böylelikle bu şehirlerin halkı da kıtlıktan kurtulmuş olur.

Kâtibî, eserin sonunda Ali Paşa'yı methetmek için bir "bahâriyye" yazıp eserini tamamlar⁴.

3. Nüzhetü'l-Cenân'da Sosyal Hayatın İzleri

Nüzhetü'l-Cenân'nın konusuna göre şairlerin gördükleri, yaşadıkları olayları anlattıkları, toplum hayatından kesitler veren, kişileri, meslekleri, düğünler ve belli yöreleri tasvir eden mesneviler grubuna girdiği yukarıda belirtilmişti. Kâtibî, *Nüzhetü'l-Cenân*'da Ali Paşa'nın Mısır'da valilik yaptığı iki yıllık zaman dilimini anlatırken toplum hayatından kesitlere yer vermiştir. Bunlardan bir kısmı gündelik sosyal hayatın bir parçası iken bir kısmı devlet protokolü ile ilgili konulardır.

3.1. Nil Nehrinden Gemilerle Geçme Merasimi

Reşid şehrinden Kahire'ye gitmek isteyen Ali Paşa ve maiyeti Nil Nehri'nden gemi ile yola çıkar. Yolculuğa başlamadan önce özel hazırlıklar yapılır. İlk yapılan hazırlık gemilerin süslenmesidir. Gemiler bayrak, sancak ve tuğlarla özel olarak süslenir. Nehirde yolculuk yapan gemileri bu süslenmiş hali ile gören herkes ejderha zanneder. Yola çıkmadan evvel yapılan hazırlıklardan birisi de bir nevi bando takımı sayılabilecek bir ekip kurup her bir gemiye yerleştirilir. Yolculuk esnasında bütün gemilerde surna, nekkare ve nefir de çalınır. Böylelikle Osmanlı Devleti'nin azameti Mısır halkına gösterilmek istenir. Yüzlerce gemiyi bu şekilde yolculuk ederken gören Mısır halkı hem şaşırır hem de nehrin kenarından bağırışma ve velvele ile gemiden gelen seslere eşlik eder (Güzel, 2019: 69-71).

3.2. Bostan Yağmalayan Askerlerin Cezalandırılması

17. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin askeri yapısında bozulmalar olduğu ve askerlerin disiplinsiz davranışlar sergilediği tarih kitaplarında kayıtlıdır. *Nüzhetü'l-Cenân*'da da askerlerin disiplinsiz davranışlarının bir yansıması yer almaktadır:

Ali Paşa, maiyetiyle beraber Fûve'den Şubra'ya giderken yolda bir bostanın yanından geçer. Askerlerden bir kısmı bostana girerek kavun ve karpuzları yağmalayıp bostana ciddi zarar verir. Bu durumu gören bostan sahibi Ali Paşa'nın huzuruna çıkarak, bostanının yağmalandığını belirtip askerleri şikâyet eder. Ali Paşa, derhal bostanı yağmalayan askerlerin bulunmasını emreder. Bostanı yağmalayan askerler bulunur ve şiddetli bir biçimde cezalandırılır. Diğer askerler ise bir daha asla böyle bir işe kalkışmamaları konusunda sert bir şekilde uyarılır. Ali Paşa, bostancının zararını karşılamak için para verir. Böylelikle bostan sahibinin de kalbi sevinçle dolar (Güzel, 2019: 73-76).

3.3. Karşılama Merasimi

Ali Paşa, Kahire'ye ulaştığında görkemli bir karşılama töreni yapılır. Öncelikle Ali Paşa'nın şehre geldiğini herkese duyurmak için savaş çengi ve nefir çalınır. Bütün Kahire halkı Ali Paşa'yı karşılamaya şehrin dışına gelir. Her taraf insanla dolup taşar. Ali Paşa, şehre alkış ve

⁴ Bu kısım, Güzel, Bilal (2019). *Kâtibî, Nüzhetü'l-Cenân*. T.C. Kültür Bakanlığı E-Kitap. <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/64186,katibi-nuzhetu39l-cenanpdf.pdf?0> [Erişim Tarihi: 29.01.2020]'dan özetlenmiştir.

dualarla girer. Ali Paşa'nın şehre gireceği yollara, atlas, kadife ve çuha gibi kumaşlar serilir. Ali Paşa'nın geçeceği yollar yasemin çiçekleri ile süslenir. Ali Paşa'nın gelişi kutlamak için Kahire kalesinden top atışları yapılır. Top atışları ile kaleden ejderha gibi ateşler saçılır. Ali Paşa'yı karşılamaya gelen halka altın ve gümüş saçılır.

Karşılama merasimi yemek ile devam eder. Çeşnigirler, çeşit çeşit yemek yapıp şerbetler hazırlar, halka ziyafet verilir. Ancak Kâtibî, ziyafette yenilen yemeklerin içeriği hakkında bilgi vermez. Ziyafetin sonunda yemek duası edilir. Yemek duası Kur'ân tilaveti ile başlar; Allah'a hamd, peygambere sena, sonra devrin Osmanlı padişahı III. Mehmet'e dualar edilir.

Karşılama merasimi eğlence ile devam eder. Cündiler, yani at binicileri meydana gelir ve at üzerinde oyunlar sergilerler. Bu oyunlar çoğunlukla silahşörlüktür. Kimi cündiler at eğerin üzerinde baş üstü durur kimisi koşmakta olan atın karnından dolanıp atın diğer tarafına geçer. Kâtibî, cündilerin sergilediği oyunların o güne kadar başka bir yerde görülmediğini belirtir. Kâtibî, bunların dışında türlü türlü oyunların oynandığını söyler ancak ayrıntıya girmez (Güzel, 2019: 78-87).

3.4. Hatt-ı Hümayûn'u Okuma Merasimi

Ali Paşa, III. Mehmet'in Hatt'ını okumak için şehre münadiler gönderir. Bu arada Hatt-ı Hümayûn'un nerede okunması gerektiği divanda tartışılıp meşveret ile Karameydan'da okunmasına karar verilir. Ulema, meşayih, askerler başta olmak üzere şehrin ileri gelenleri, meslek erbapları ve bütün halk Karameydan'a gelir. Karameydan'da sadece ulema sınıfından olanlar oturur, geri kalanlar gruplar Hatt-ı Hümayûn'u ayakta dinler. Bu da Osmanlı Devleti'nin ilme ve âlime ne kadar değer verdiğini göstermesi bakımından önemlidir.

Diğer yandan Ali Paşa, padişahın Hatt-ı Hümayûn'unu kendisi okumak yerine Şeyh Altıparmak Efendi'ye okutmayı tercih eder. Ali Paşa, Hatt-ı Hümayûn'u Şeyh Altıparmak Efendi'ye vermeden önce öpüp başına kor; Altıparmak Efendi ise Hatt-ı Hümayûn'u alınca öncelikle öpüp alına kor. Altıparmak Efendi, Hatt-ı Hümayûn'u göğüs hizasında tutar, daha aşağıya indirmes (Güzel, 2019: 91-99).

3.5. Kıtlığın Etkileri

Nüzhetü'l-Cenân'da yer alan bilgiye göre 17. yüzyılın hemen başında Mısır'da özellikle de Bulak'ta büyük bir kıtlık çıkmıştır. Kâtibî, hem eserinde kıtlığın sebeplerini ve halk üzerindeki etkilerini anlatmıştır:

Ali Paşa'nın bir sonraki durağı Mısır'ın buğday ambarı olan Bulak olur. Hemen hemen bütün haneleri gezip bakmalarına rağmen hiç hububat bulamazlar. Öncelikle stokçuluk yapıldığı şüphesi ile mahzenler kontrol edilir. Sonra anlaşılır ki Bulak'ta çok ciddi bir kıtlık var. Bu yüzden hububatın "erdeb"i yani yaklaşık dokuz kilosu altı sikke satılmaktadır. Bu o gün için çok fahiş bir fiyattır. Bu yüzden halk hububat alamaz. Ali Paşa, büyük küçük pek çok kişiye halini sorar ve anlar ki hemen herkes açlıktan ölmek üzere. Bunun üzerine çok üzülür ve gece sabaha kadar ağlayarak halkı kıtlıktan kurtulsun diye dua eder (Güzel, 2019: 101-105).

3.6. Yağmur Duası

Ali Paşa, Mısır'ı kıtlıktan kurtarmak için alınacak tedbirleri divanda görüşür. Divanda kıtlıktan kurtulmak için bazı maddi ve manevi tedbirlere başvurma kararı alınır. Yağmur duasına çıkmak da bu kararlardandır. Bir sonraki gün devlet erkânı ve bütün halk Karafa isimli bölgeye yağmur duasına gidecektir. Yağmur duasına çıkmadan önceki gece şehirdeki hemen herkes sabaha kadar ibadet ve dua eder. Sabahın ilk ışıkları ile beraber büyük bir kalabalık ile Karafa'ya gidilir. Burada vaizler halka dini konularda yapılması gereken şeyleri emreder, yapılmaması gereken şeyleri de yasaklar. Daha sonra halk ağlayarak ve inleyerek yağmur yağdırması için Allah'a yalvarır. Hatta duanın kabul olması için göğsünü taşla dövenler, ağlayarak uğunup kendinden

geçenler ve üzüntüsünün dehşetinden aklını yitirenler de olur. Bu içten yakarışlar etkisini gösterir onlar henüz orada iken duaları kabul olup yağmur yağar (Güzel, 2019: 105-108).

3.7. Hububat Stokçularının Cezalandırılması

Ali Paşa'nın halkı kıtlıktan kurtarmak içi maddi ve manevi tedbirler aldığı yukarıda belirtilmişti. Maddi tedbir olarak da hububat stokçuluğunun olup olmadığını araştırıp stokçuluk yapanları ağır şekilde cezalandırmıştır:

Ali Paşa, Bulak'ta yağmur duasına çıktıktan sonra bununla yetinmeyip adamlarını civar yerleşim yerlerine göndererek gizliden araştırma yaptırır. Bunun sonuncunda da kıtlığın tek sebebinin kuraklık olmadığı bazı yerlerde hububat stokçuluğu yapıldığı öğrenilir. Ali Paşa, stokçuluğun önüne geçmek için dört bir tarafa tellallar gönderip stokçuluk yapanlara birkaç gün mühlet vererek hububatı çıkartmasını ister. Emrine uymayanları da ibret için idam ettireceğini belirtir. Belirtilen süre dolunca Ali Paşa bizzat kendisi ata binerek teftişe çıkar. Stokçuluğa devam ettiği tespit edilen kişiler ağır bir şekilde cezalandırılır. Hububatları sakladıkları ambarların kapısı kırılıp halkın buğday ve arpa alması sağlanır. Stokçuların cezalandırılmasından halk çok memnun kalır, Ali Paşa'yı kendilerine vezir olarak gönderdiği için padişaha dualar eder (Güzel, 2019: 109-115).

Sonuç

Kâtibî(ö.?)'nin *Nüzhetü'l-Cenân* isimli eseri III. Mehmet'in emri ile 1601-1603 yılları arasında Mısır'da valilik yapan Malkoç(Yavuz) Ali Paşa(ö.1604)'nın Mısır valiliği dönemini konu almaktadır. Kâtibî eserinde Ali Paşa'nın padişah tarafından bu göreve atanmasından başlayarak, yaklaşık iki yıllık süreci anlatmıştır. Bu süreçle ilgili *Nüzhetü'l-Cenân*'da anlatılanların büyük bir kısmı tarih kitaplarında yer almayan günlük sosyal ve ekonomik hayatla ilgilidir. Bunlar şu şekilde sıralanabilir:

Nil Nehri'nden gemilerle giderken, gemiler özel bir şekilde süslenmiş ve bütün gemilerde surna, nekkare ve nefir çaldırılmıştır. Yolculuk esnasında askerlerden bir kısmı bostan yağmalamıştır. Bostancının şikâyeti üzerine bu durumu öğrenen Ali Paşa, bostana zarar veren askerleri ağır bir şekilde cezalandırıp bostancının zararını tazmin etmiştir.

Ali Paşa ve maiyetine Kahire'de yapılan karşılama merasimi ayrıntılı bir şekilde anlatılmıştır. Bunlardan Ali Paşa'nın geçeceği yolların atlas, kadife gibi kumaşlarla süslenmesi ve yollara yaseminlerin serpilmesi ilgi çekici ayrıntılardır.

Kâtibî, eserinde III. Mehmet'in Hatt-ı Hümayûn'unun okunma merasiminin öncesinde yapılan hazırlıkları ve okunma esnasında yapılan ritüelleri de anlatır.

Kâtibî, 17. yüzyılın hemen başında Mısır'da meydana gelen kıtlığın halkı ne kadar zor duruma düşürdüğünü anlatılır. Kâtibî'ye göre kıtlığın sebebi kuraklık ve stokçuluktur. Kâtibî, Ali Paşa'nın bu kıtlık karşısında aldığı maddi ve manevi tedbirlere de yer verir. Buna göre Ali Paşa, aldığı maddi tedbirlerin yanı sıra yağmur duasına da çıkmayı ihmal etmez. *Nüzhetü'l-Cenân*'dan öğrenilen şeylerden biri de 17. yüzyılın başında Bulak'ta hububat stokçuluğu yapıldığıdır. Ali Paşa, bu stokçuları bulup ağır bir şekilde cezalandırır. Bu sayede halk açlıktan kurtulmuş olur.

Kaynakça

- Aksun, Z.N. (1994).*Osmanlı Tarihi*. C.1. Ötüken Neşriyat.
- Aksun, Z.N. (1994).*Osmanlı Tarihi*. C.2. Ötüken Neşriyat.
- Buyruk, İ. E. (2015). *Bağdatlı Rûhî'nin Divanında Sosyal Hayat*. Yayımlanmamış doktora tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Canım, R. (2012). *Divan Edebiyatında Türler*. Grafiker Yayınları.
- Demirsoy, S. (2013). “Yavuz Ali Paşa”. *İslam Ansiklopedisi*. C.43. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. 352-353.
- Erbay, E. (1997), *Eskiler ve Yeniler: Tanzimat ve Servet-i Fünun Neslinin Divan Edebiyatına Bakışı*. Akademik Araştırmalar.
- Güzel, B. (2019). *Kâtibî, Nüzhetü'l-Cenân*. T.C. Kültür Bakanlığı E-Kitap. <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/64186,katibi-nuzhetu39l-cenanpdf.pdf?0> [Erişim tarihi: 29.01.2020]
- Koç, Keskin, N. (2018). *17.Yüzyıl Divan Şiirinde Osmanlı Sosyal Hayatının İzleri*. Kurgan Edebiyat Yayınları.
- Kul, G. N. (2019). *Keçeçizade İzzet Molla'nın Dîvân-ı Bahâr-ı Efkar'ında Sosyal Hayatın İzleri*. Yayımlanmamış doktora tezi, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ. <https://doi.org/10.18795/gumusmaviatlas.618173>
- Özkan, Ö. (2005). *Divan Şiirinde Sosyal Hayat (14 ve 15.yüzyıl)*. Yayımlanmamış doktora tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara. <https://doi.org/10.33905/bseusbed.347613>
- Serdaroğlu Şişman, V. (2001). *Zâtî'nin Gazeliyatına Göre 16.yüzyılda Sosyal Hayat*. Yayımlanmamış doktora tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul. <https://doi.org/10.9775/kausbed.2018.042>
- Ünver, İ. (1986). “Mesnevî”. *Türk Dili Dergisi Divan Şiiri Özel Sayısı*. TDK Yayınları.
- Öztekin, Ö. (2004). *XVIII. yüzyıl Divan Şiiri'nde Toplumsal Hayatın İzleri. Divanlardan Yansıyan Görüntüler*. Yayımlanmamış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.